

nieuws- en informatieblad

BELANGRIJKE DATA

- Zaterdag 18 januari 2013: Buitengewone Algemene Ledenvergadering, uitreiking VVNK-scriptieprijs 2014 en bezoek Hotel Spaander, Volendam.
- Dinsdag 11 februari 2014: rondleiding tentoonstelling 'Zoektocht naar schoonheid', Drents Museum, Assen.
- Zaterdag 8 maart 2014: ochtendexcursie De Burcht Amsterdam.

IN DIT NUMMER

- Van het bestuur: terugblik excursies in foto's; Buitengewone Algemene Ledenvergadering; bezoek Brussel 16-18 mei 2014; 2013-2014 (pag 3).
- Evenementen: uitreiking VVNK-Scriptieprijs 2014 en bezoek Hotel Spaander, Volendam (pag 4).
- Idem: rondleiding tentoonstelling 'Zoektocht naar Schoonheid' in het Drents Museum, Assen (pag 6).
- Idem: ochtendexcursie De Burcht, Amsterdam (pag 6).
- Nationale Art Deco & Designbeurs: oproep vrijwilligers (pag 8).
- Hubert Dieudonné Frédéric Regout (pag 10).
- Boekbespreking: Dirk Oudes, een kinderlijke natuur met fantasie en talent begaafd (pag 16).
- Tentoonstellingsagenda (pag 18).

Langs lyrische lijnen

De Inktpot

Van Nellefabriek en Kokoschka

VAN HET BESTUUR

Terugblik excursies in foto's

Dinsdag 17 september, Assen, Drents Museum, tentoonstelling Langs lyrische lijnen.

Donderdag 24 oktober, Utrecht, bezoek aan gebouw De Inktpot van Prorail.

Zaterdag 30 november, Rotterdam, bezoek van Nelle fabriek, en museum Boijmans van Beuningen, Oskar Kokoschka, tentoonstelling Mensen en Beesten.

(Foto's Eef de Hilster)

Buitengewone Algemene Ledenvergadering

Deze BALV zal gehouden worden op zaterdag 18 januari in hotel Spaander te Volendam voorafgaand aan de feestelijke uitreiking van de VVNK scriptieprijs. Zie verderop in dit nummer.

Bezoek Brussel 16-18 mei 2014

Het bestuur is bezig met het organiseren van ons twee jaarlijkse uitstapje. Ons reisdoel is deze keer Brussel en zal plaatsvinden van vrijdagmorgen 16 tot en met zondagmiddag 18 mei 2014.

Zoals bekend zijn in Brussel heel veel gebouwen uit de art nouveau en art deco

periode. Het is de bedoeling om ook een aantal panden van binnen te bekijken.

Nu al staat vast dat we een bezoek brengen aan het museum van Buuren, een van oorsprong particuliere woning, eigendom van de familie van Buuren, en haar prachtige tuin.

Bankier-mecenas David van Buuren kocht in 1928 de villa aan. Aan de buitenkant is het huis architecturaal gebouwd in typische Amsterdamse stijl. De binnenhuisdecoratie vormt een uniek "Art Deco"-geheel, aangebracht door Belgische, Franse en Nederlandse binnenhuisdecorateurs. Het echtpaar van Buuren heeft de villa omgebouwd tot een 'levend museum'. Zeldzaam meubilair, tapijten, glasramen, beeldhouwwerken en schilderijen van internationale meesters bevinden zich nog steeds op hun oorspronkelijke plaats, in de intimiteit van een huis vol herinneringen. In overeenstemming met de laatste wilsbeschikking van Alice van Buuren werd in 1975 dit privé-huis een museum.

Noteer alvast deze data in uw agenda.

2013-2014

Het VVNK bestuur wenst alle leden alvast plezierige feestdagen en een voorspoedig 2014!

David en Alice van Buuren

EVENEMENTEN

Zaterdag 18 januari 2014 Uitreiking VVNK-scriptieprijs 2013 en bezoek aan Hotel Spaander te Volendam en Buitengewone Algemene Ledenvergadering

Speciale aandacht vragen we voor de derde uitreiking van de VVNK-scriptieprijs (€ 750) op 18 januari in Hotel Spaander in Volendam met een presentatie door de winnaar. Het betreft masterscripties van studenten in de beeldende kunst. Doel van de prijs is het bevorderen van studie over kunst rond 1900 en bekendheid geven aan de resultaten.

Het bestuur is zeer verheugd dat er scripties zijn ontvangen van naar verluid uitstekende kwaliteit.

De jury bestond dit keer uit Jan Jaap Heij, oud-conservator Drents Museum, Mienke Simon Thomas, conservator Museum Boijmans van Beuningen en Lieske Tibbe, oud-docent Rijksuniversiteit Nijmegen.

Wij zijn de jury zeer erkentelijk voor hun werk.

De inzendingstermijn voor de volgende prijs is 1 oktober 2015.

Hotel Spaander werd in 1881 geopend door Leendert Spaander (1855-1955). De eigenaar had zich tot doel gesteld: zijn hotel een internationale ontmoetingsplaats te laten worden voor kunstenaars uit de hele wereld. Om dit te bereiken, liet hij ateliers bouwen achter zijn hotel en stuurde hij prentbriefkaarten naar diverse Europese kunstacademies.

En inderdaad, kunstenaars uit de hele wereld kwamen naar Volendam om de karakteristieke kenmerken van dit kleine vissersdorp vast te leggen. De schilderijen met doorgroefde gezichten van vissers, kleurige klederdrachten en kleine houten huisjes vonden gretig aftrek.

Als dank voor de gastvrijheid of als vergoeding voor kost en inwoning lieten velen een schilderij achter. Dit zorgde voor een unieke verzameling kunstwerken (ca. 1400) die nauw zijn verbonden met het ontstaan

Programma Volendam/uitreiking VVNK-scriptieprijs 2013

- 11:00 uur Inschrijving en ontvangst met koffie of thee in Hotel Spaander.
- 11:30 uur Welkom door Els van Veggel, voorzitter.
- 11:35 uur Buitengewone Algemene Ledenvergadering met als enige agendapunt het voorstel van het bestuur van de VVNK om de heer Eddy Engelsman te benoemen als bestuurslid van de VVNK in de functie van vice-voorzitter.
- 11:45 uur Toelichting juryrapport en prijsuitreiking door de juryvoorzitter.
- 12:00 uur Presentatie door de winnaar van de scriptieprijs. Gelegenheid tot het stellen van vragen.
- 12:45 uur Lunch.
- 13:30 uur Toelichting en Power Point presentatie over de kunstcollectie en Hotel Spaander door Jannig Kwakman, waarna u de in het hotel hangende schilderijen kunt bezichtigen en vragen kunt stellen.

Te benoemen bestuurslid

Eddy Engelsman is rondleider en vrijwilliger in het Nationaal Glasmuseum in Leerdam en was een aantal jaren secretaris en voorzitter van de Vereniging van Vrienden van Modern Glas. Hij verzamelt van alles uit de 'VVNK-periode', maar vooral glas en penningen. In zijn werk op het Ministerie van Volksgezondheid leidde hij vele projecten. Tijdens het Nederlandse Voorzitterschap van de EU zat hij voor Buitenlandse Zaken in Brussel de EU Raadswerkgroep Volksgezondheid voor.

en de geschiedenis van het hotel en het leven eind 19de en begin 20ste eeuw. Drie dochters van Leendert Spaander trouwden met een van de gasten/kunstschilder. Mevrouw Jannig Kwakman, conservator, zal een toelichting geven op de kunstcollectie en het fenomeen Hotel Spaander.

Om de unieke taferelen op de schilderijen met eigen ogen te zien, reisden ook de groten der aarde af naar Hotel Spaander. In de beroemde gastenboeken vindt u koningen, keizers, sporthelden, filmsterren, staats-hoofden en kunstenaars. Door de indrukwekkende kunstcollectie, de gastvrijheid en huiselijkheid wanen de gasten van Hotel Spaander zich terug in de tijd.

In Hotel Spaander is voor € 5 de Kunst-historische Kunstpuzzelroute verkrijgbaar waarmee u wandelend in circa een uur kennis kunt maken met Volendam en haar rijke historie gezien door de ogen van de kunstenaars die hier omstreeks 1900 verbleven.

VVNK leden die willen blijven overnachten in dit bijzondere hotel, krijgen een gratis ontbijt. Graag rechtstreeks

bespreken met het hotel: tel. 0299 363 595 of info@spaander.com.

Aanmelding en kosten

De kosten bedragen € 17 voor leden en € 20 voor introducés.

Aanmelden kan tot 8 januari liefst via de VVNK-website of, als het niet anders kan, met de bijgevoegde aanmeldstrook.

Vriendelijk verzoek aan degenen die zich hebben opgegeven en toch moeten afzeggen dit per e-mail te melden aan evenementen@vvnk.nl of telefonisch 030 23 16 910.

Adres en bereikbaarheid

Vanaf Centraal Station Amsterdam, vertrekt aan de achterzijde/IJ-zijde bus 110 en bus 118. Beiden gaan 2x per uur. De bus brengt u in circa 30 minuten naar Volendam. Vanaf halte Zeestraat is het 8 minuten lopen naar Hotel Spaander (Haven 15-19).

Achter Hotel Spaander is voldoende gratis parkeerruimte.

Telefonische bereikbaarheid alleen op 18 januari (de dag zelf):

Resl von Bönninghausen 06 128 745 53

Thea de Hilster 06 234 833 29

EVENEMENTEN (VERVOLG)

Assen, dinsdag 11 februari 2014 rondleiding tentoonstelling 'Zoektocht naar schoonheid'

De conservator van de collectie Kunst rond 1900, Willemijn Lindenhovius staat die dag klaar om 's ochtends en/of 's middags

Programma 's-ochtends / 's-middags

11:30 - 12:00 / ontvangst in Café Krul van het Drents Museum met koffie/thee plus iets lekkers

12:00 - 13:00 / rondleiding door
14:30 - 15:30 Willemijn Lindenhovius

Zaterdag 8 maart ochtendexcursie naar DE BURCHT te Amsterdam

In 1894 werd de Algemene Nederlandse Diamantbewerkers Bond opgericht en in 1900 verrees een eigen Bondsgebouw aan de Plantage Franschelaan 9 (nu Henri Polaklaan).

In opdracht van de vakbondsvoorman Henri Polak maakte architect H.P. Berlage het ontwerp. Hij streefde naar eenvoud en helderheid; vormen en decoraties mochten de constructie niet verhullen. De toren en de kantelen zijn geïnspireerd op architectuur van Italiaanse stadhuizen in de Renaissance. Hij ontwierp een sobere gevel met een monumentale ingangspartij onder een massieve boog en een toren met een diamant. De diamant - van glas - maakt duidelijk voor wie het gebouw is ontworpen. De leden noemen het hun paleis.

Binnenin is een monumentaal trappen-

een rondleiding voor ons te verzorgen langs de tentoonstelling 'Zoektocht naar schoonheid'. Zie voor meer informatie over deze tentoonstelling de tentoonstellingsagenda.

Aanmelding en kosten

Aanmelden/eventueel afmelden is verplicht en kan tot 1 februari bij voorkeur per e-mail via de website www.vvnk.nl of, als dit niet mogelijk is, via bijgaande aanmeldstrook. De kosten bedragen € 5 voor VVNK leden en € 6 voor introducés. Het aantal deelnemers voor zowel de ochtend als de middag rondleiding is maximaal 20. Als u geen bericht ontvangt bent u geplaatst.

Voor inlichtingen

Ben Stork, redactie@vvnk.nl, telefonisch bereikbaar op 11 februari via 06 235 526 34.

huis met een reliëf van Lambertus Zijl. De prachtige lamp in de hal van messing en glas-in-lood is van Jan Eisenloeffel. De muren zijn van geel geglazuurde baksteen en dragen bij aan de symbolische verlichting van de leden. De bondsraadzaal is rijk gedecoreerd

met monumentale muurschilderingen van Richard Roland Holst, die er jaren aan werkte. Deze schilderingen tonen de vooruitgang van de arbeidersklasse. In de voormalige bestuurskamer op de eerste verdieping bevinden zich nog eens drie wandschilderingen van Roland Holst, aangebracht bij de

Programma De Burcht

11:00 uur Inschrijving en ontvangst met koffie of thee in de Burcht

11:30 uur Toelichting op het gebouw en de wandschilderingen van Richard Roland Holst wordt gegeven door Dr. Lieske Tibbe, bestuurslid VVNK, gepromoveerd op de wandschilderingen van Richard Ronald Holst

12:15 uur Bezichtiging van het gebouw waarbij vrijwilligers eventuele vragen kunnen beantwoorden.

invoering van de 8-urige werkdag in 1912. De ramen symboliseren het etmaal: "Sterke Uren van de Arbeid"; "Zachte Uren van de Ontspanning" en "Diepe Uren van de Slaap". Op de verdieping zijn een vergaderzaal en de bibliotheek waar de vakbondsleden hun kennis konden uitbreiden en zich konden 'verheffen'.

Jammer genoeg was het 25 jarig jubileum van de Bond in 1919 ook het einde van de glorie tijd. Veel diamantbewerkers raakten als gevolg van de grote beurscrisis hun baan kwijt.

Het pand is door de Vereniging Hendrick de Keyser onlangs grondig opgeknapt en in oude luister hersteld.

Aanmelding en kosten

De kosten bedragen € 7,50 voor leden en € 8,50 voor introducés.

Aanmelden kan tot 25 februari liefst via de VVNK-website of met de bijgevoegde aanmeldstrook.

Het maximum deelnemers aan de excursie is 60 personen. Vriendelijk doch dringend verzoek aan degenen die zich hebben opgegeven en toch moeten afzeggen z.s.m. een bericht van verhindering te mailen aan evenementen@vvnk.nl. Personen op de wachtlijst kunnen dan in hun plaats gaan.

Adres en bereikbaarheid

De Burcht, Henri Polaklaan 9 is bereikbaar vanaf het Centraal Station Amsterdam met Metro 51, 53, 54 uitstappen Waterlooplein (2de halte), uitgang Hortus nemen; vandaar is het nog 650 meter lopen (ca 8 min). Ook is de reis mogelijk met tram 9, uitstappen halte Plantage Kerklaan.

Telefonische bereikbaarheid alleen op 8 maart (de dag zelf):

Els van Veggel 06 183 178 71
Thea de Hilster 06 234 833 29

Musea op loopafstand

De Hermitage, het Joods Historisch Museum, de Portugese Synagoge bevinden zich alle op loopafstand van De Burcht (zie het kaartje).

NATIONALE ART DECO & DESIGN BEURS 2014: OPROEP VRIJWILLIGERS

Van donderdag 30 januari t/m zondag 2 februari 2012 vindt in de Grote Kerk te Den Haag weer de Nationale Art Deco & Designbeurs plaats, de beurs voor toegepaste kunst en design uit de periode 1880-1980.

Toonaangevende galeries van Nederlandse Art Nouveau, Nieuwe Kunst, Art Deco, Amsterdamse School en Design uit de periode 1880-1980 aangevuld met deelnemers uit België presenteren zich met het mooiste uit hun collecties op het gebied van in de 20ste eeuw toegepaste kunst.

U treft net als andere jaren een zeer ruime keus aan op het gebied van glas, aardewerk, meubelen, klokken, lampen, sieraden, zilver, boeken, tapijten, affiches, wandversiering en design uit de jaren 50, 60, 70 en 80.

De VVNK geeft weer acte de présence met een stand bemenst door leden. Dat blijkt erg effectief i.v.m. de werving van nieuwe leden en naamsbekendheid. Mocht u belangstelling hebben één of meer dagdelen in de stand aanwezig te zijn dan heel graag! Laat u dit dan liefst vóór de kerstdagen weten maar uiterlijk 4 januari d.m.v. het strookje in deze nieuwsbrief. U kunt de data onder voorbehoud opgeven. U kunt ook aan de hand van het strookje een e-mail sturen naar secretaris@vvnk.nl onder vermelding "beurs". U ontvangt bericht met nadere instructies. U staat met z'n tweeën.

U heeft gratis toegang en kunt buiten uw 'dienstperiode' natuurlijk zelf rondkijken.

Van 30 januari t/m 2 februari is de VVNK op de beurs bereikbaar via 06 538 112 60 of 06 234 833 29.

Openingstijden:

Donderdag 30 januari 15:00 - 22:00
Vrijdag 31 januari 11:00 - 19:00
Zaterdag 1 februari 11:00 - 19:00
Zondag 2 februari 11:00 - 18:00

Entree € 12,50. Kinderen tot 12 jaar gratis (onder begeleiding). Kaarten zijn aan de kassa in de Grote Kerk te koop.

Adres

Grote Kerk Den Haag
Torenstraat
2513 AM Den Haag

HET DRENTS MUSEUM GAAT EUROPEES

Partage Plus – Digitalisering van art nouveau

Het Drents Museum neemt deel aan Partage Plus: een digitaliserings- en onderzoeksproject van de Europese Commissie. Drieëntwintig Europese culturele instellingen uit maar liefst 17 landen participeren in dit project. Tussen maart 2012 en april 2014 worden door Partage Plus meer dan 76.000 art nouveau objecten gedigitaliseerd en online beschikbaar gesteld. Het Drents Museum is de enige Nederlandse partner. De collectie Kunst 1885-1935 van het Drents Museum leent zich hier perfect voor, aangezien deze collectie zeer goede voorbeelden van de typische Nederlandse stijl van art nouveau bevat.

De collectie van het Drents Museum bevat onder andere meubelen, serviezen, vazen, schilderijen, tekeningen, affiches, boeken en sculpturen in de art nouveau stijl.

Voor Partage Plus worden 2000 objecten gedigitaliseerd. Van circa 130 objecten wordt met behulp van een geavanceerde techniek een driedimensionale scan gemaakt. Dit zal deels plaatsvinden voor het oog van de bezoekers in het museum.

De gedigitaliseerde objecten zijn straks niet alleen te zien op de websites van de partners van Partage Plus, maar worden ook verzameld op de portaal-site Europeana. Dit is een Europese digitale mediatheek waarin culturele instellingen, bibliotheken en archieven hun collecties aanbieden aan het publiek. De gedigitaliseerde objecten van het Drents Museum kunt u straks via die website bekijken, maar ook in het museum via Museumplus.

De topstukken van de art nouveau uit de collectie van het Drents Museum vindt u op de begane grond van de afdeling Kunst 1885-1935.

Meer informatie over het digitaliseringsproject Partage Plus kunt u vinden op www.partage-plus.eu.

De digitale mediatheek waarin de objecten worden opgenomen vindt u via www.europeana.eu.

DIGITISING AND ENABLING ART NOUVEAU FOR EUROPEANA

HUBERT DIEUDONNÉ FRÉDÉRIC REGOUT

In Maastricht heeft gedurende een korte periode van 1903 tot 1910 de firma Urania bestaan, die zich toelegde op de vervaardiging en de verkoop van luxe metalen, voornamelijk tinnen gebruiksvoorwerpen in art nouveau stijl. De oprichter van deze fabriek was Frederik Regout. In deze bijdrage is geprobeerd meer licht op deze telg uit een beroemde familie te werpen.

Hubert Dieudonné Frédéric (Frederik, Frits) Regout (Maastricht 26-12-1858 - Den Haag 9-2-1937) was het zesde kind uit het huwelijk van Hubertus Eduard Regout, zoon van de grondlegger Petrus, met Théodosie Kersten en daarmee een kleinzoon van Petrus Regout, de oprichter van de Kristal-, Glas- en Aardewerfabrieken van Petrus Regout & Co. Deze firma werd later in 1899 omgevormd in de N.V. Sphinx. Frederik werd in het gezin Frits genoemd, maar als volwassene liet hij zich later Frederik noemen.

Frederik moet een ambitieus man zijn geweest, die over de nodige ondernemerscapaciteiten beschikte. Uit het personeelsregister van de Firma Petrus Regout, waarin hij op 15 september 1878 op negentienjarige leeftijd als 'ingenieur Frits' werd ingeschreven, moge blijken dat hij een technische opleiding had gevolgd. Als hoofd-beambte van de afdeling faiencerie viel hij onder de directeur van de aardewerkafdeling, zijn oom Louis Regout. Gedurende de periode van twaalf jaar die hij op die afdeling werkte, heeft hij zich de kennis en werking

Afb. 1. Frederik Regout op jeugdige leeftijd.

van een aardewerfabriek eigen kunnen maken. Hij is in 1884 gehuwd met Charlotte Clara Polis (Maastricht 20-8-1857 - Den Haag 2-12-1938). Clara was de dochter van Clément Polis, Advocaat Generaal bij de Hoge Raad te Den Haag. Het echtpaar is kinderloos gebleven.

Het schrok hem, als technisch beambte, niet af op zijn tweeëndertigste een geheel nieuwe onderneming van de grond te tillen. Op 2 februari 1891 diende hij zijn ontslag in en richtte zelf in het dorp Limmel een bedrijf, F. Regout & Co, Maastricht op. Hoewel deze fabriek toen nog niet in Maastricht lag, heeft Frederik Regout van meet af aan de naam Maastricht in zijn fabrieksmerken

gevoerd, waarbij hij dankbaar gebruik maakte van de naam en faam van de andere fabrieken. Zijn bedrijf zou tot het moment van overname door de firma P. Regout in september 1896 produceren.

Dat hij juist dezelfde producten koos als die van de grote firma Regout, bewerkstelligde zonder twijfel de nodige commotie in de familie. Er waren eerder bedrijven door leden van de familie Regout opgericht, maar die richtten zich op de vervaardiging van andere producten. Zo richtte Louis Regout, zoon van de oprichter Petrus Regout, in 1883 op Meerssens grondgebied een porseleinfabriek (Mosa) op, een initiatief dat in 1888 werd gevolgd door de bouw van een tegelfabriek door Alfred Regout, de latere Rema.

Van meet af aan heeft de firma Petrus Regout de onderneming van Frederik Regout bestreden door afnemers af te schrikken producten van hem te kopen en door via een stroman zelfs financieel deel te nemen in zijn bedrijf om op de hoogte te blijven van het beleid en dit te kunnen beïnvloeden.

In een brief van 14 mei 1891 van de firma Petrus Regout, getiteld 'Contraproject inzake Frederik Regout & Co', werd gesproken over 'de 'opoffering' van 110.000 gulden in een poging uitbreiding van de in aanbouw zijnde fabriek van Frederik Regout te verhinderen en de concurrentie uit te schakelen.'

Verder liet op 26 december 1891 de firma Petrus Regout een bericht uitgaan aan binnenlandse afnemers over de in aanbouw zijnde concurrerende fabriek van F. Regout. Daarin werd vermeld dat de premies op verkoop zouden komen te vervallen indien zij producten van deze concurrent afnamen.

Op 20 juli 1891 zond Frederik zijn eerste fabrieksmerk in bij de Arrondissementsrechtbank in Maastricht, een liggende leeuw

met daaronder de tekst F. Regout & Co Maastricht. De firma Petrus Regout spande hierop prompt een proces aan om te komen tot een verbod van dit handelsmerk, omdat het een te grote gelijkennis zou hebben met dat van de firma, een liggende sfinx. Dat beeldmerk was al sinds 1883 door het bedrijf geregistreerd. De rechtbank deed in november uitspraak en wees het verzoek af; men was de mening toegedaan dat er voldoende onderscheid tussen beide merken bestond.

Afbeelding 3 laat zien dat de fabriek nog een tweede handelsmerk hanteerde, dat van een staande olifant. Er werd veel aardewerk naar Indonesië geëxporteerd, dat zal het beeldmerk met de olifant verklaren.

De oprichting van de aardewerfabriek tegen de zin van zijn familie in door Frederik Regout in 1891 kan als gedurfd worden beschouwd. Het lukte hem als ondernemer in korte tijd om met zijn bedrijf een positie op de markt van aardewerkproducten te veroveren. Het bedrijf imiteerde artikelen van bestaande fabrieken, waar hij met zijn prijzen onder bleef. Over het algemeen was de kwaliteit net zo goed of net zo slecht als

Afb. 2. Beeldmerk fabriek P. Regout.

Afb. 3. Beeldmerken fabriek F. Regout.

van andere fabrieken. Het geproduceerde aardewerk kan niet als bijzonder opmerkelijk of vernieuwend worden beschouwd. Dit moge blijken uit bijgaande afbeeldingen.

Uiteindelijk werd de aardewerkfabriek F. Regout & Co in 1896 overgenomen door de firma Petrus Regout & Co en werd hem bij overeenkomst het verbod opgelegd tot het ondernemen van elke activiteit of deelname aan de productie van of handel in aardewerk, glas, porselein en tegels in Ne-

Afb. 5. Wandbord,
∅ 327 mm en h = 73 mm.

Afb. 6. Spoelkom, decor Timor.
∅ 170 mm en h = 89 mm.

derland en het buitenland in een straal van 75 km rond Maastricht. Hij vertrok een jaar later naar Bremen en Düsseldorf, om in juni 1901 terug te keren. In 1902 nam hij als aandeelhouder financieel deel aan een nieuwe vennootschap, de N.V. Kunsttin (Kunstzinn) te Maastricht, die zich richtte op de vervaardiging van en handel in luxe tinnen voorwerpen, samen met de van oorsprong Oostenrijkse fabrikant/werkmeester Carl Watzal wonende te Valkenburg. In november 1903 werd deze N.V. Kunsttin omgezet in de N.V. Urania, de eerste Nederlandse fabriek van kunstvoorwerpen in metaal. Als medevennoten werden genoemd de Valkenburgse arts dr. Emile Herman en de al genoemde Karl Watzal.

Omstreeks 1900 was er in de ons omringende landen zeer veel belangstelling voor fraai vormgegeven artikelen passend in de Art Nouveau-stijl. Met name gegoten tinnen artikelen waren populair. Dit laatste is niet vreemd, als men bedenkt dat het materiaal tin zich bij uitstek leent voor gieten onder lage temperaturen in de meest grillige vormen en voldoende stijfheid heeft om fraai af te werken. Het is dan ook geen wonder dat er rond 1900 veel fabrieken ontstonden die zich met de lucratieve productie van kunsttinnen artikelen gingen bezig houden. De dadendrang van de toen bestaande ontwerpers en fabrikanten was bijzonder hoog. In Duitsland zijn er zeker een dertigtal te noemen waarbij namen als WMF, Orivit, Osiris en Kayser de bekendste zijn.

Bij de vervaardiging van de voorwerpen is gebruik gemaakt van tin met een hoog antimoon gehalte (circa 6%). Zoals eerder opgemerkt moest het materiaal goed te gieten zijn om de grillige vorm te vullen. Bovendien mochten er geen luchtballen (zogenaamde gietgallen) ontstaan. Dit be-

Afb. 8. Urania koffiestel.

Afb. 7. Omslag catalogus.

tekent dat tin bij uitstek geschikt was. Een tweede eis waaraan het materiaal moest voldoen was dat het hard en stevig was. Om die reden is antimoon aan het tin toegevoegd. Een bijkomend voordeel van antimoon is dat het bij stollen uitzet, waardoor fijn gedetailleerd tingoed gegoten kan worden. Het hoge percentage antimoon gaf niet alleen de gewenste hardheid, maar maakte het ook mogelijk de voorwerpen naar een zilverkleur te polijsten. In Duitsland wordt dit materiaal dan ook 'Silber-Zinn' genoemd en in Engeland is uitdrukking "Poor man's silver" in zwang gekomen voor kunsttin.

Naar alle waarschijnlijkheid heeft de bekende Duitse ontwerper Friedrich Adler ook ontwerpen aan Urania geleverd.

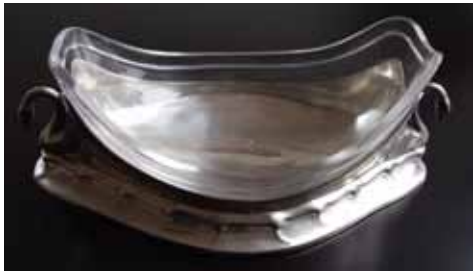
Voor zover na te gaan is, zijn Urania voorwerpen voornamelijk geëxporteerd naar Duitsland, Engeland en Frankrijk. De afzet in Nederland is niet groot geweest en beperkt gebleven tot de zuidelijke provincies.

Het bedrijf beschikte volgens een reisverslag uit 1906 over toonkamers in Berlijn en Aken.

Bijgaande afbeeldingen tonen de omslagband van een verkoopcatalogus en een aantal voorwerpen. Gezien de signering van

Afb. 9. Urania kan.

Afb. 10 en 11. Urania schaal en decoratief bord.

de in de loop van de tijd tevoorschijn gekomen voorwerpen, waarvan de nummering bij 1000 begint en tot ruim 1400 doorloopt, moet Urania in haar korte bestaan ruim 400 verschillende modellen hebben geproduceerd.

De fabriek heeft tot 1910 bestaan. In dat jaar verscheen in een advertentie in de Limburger Courier waarin wegens liquidatie luxe en gebruiksartikelen in tin met 50 % korting worden aangeboden.

Een hardnekkig misverstand is de veronderstelling dat voorwerpen gemerkt "Juventa Prima Metall" ook van de firma Urania afkomstig zouden zijn. In de Esslinger

Afb. 12. Advertentie liquidatieverkoop.

Zeitung van 7 juni 2004 wordt uit de doeken gedaan dat de firma WAWHP (Württembergische Alfenidwerke Hans Peter) de gebruikte tinlegering voor hun voorwerpen zo heeft aangeduid.

In het adresboek van Maastricht van 1905 wordt Frederik als industrieel nog genoemd. Hij liet zich op 23 november 1906 bij de gemeente Maastricht uitschrijven en vertrok naar Brussel als technisch adviseur, van 1915 tot 1920 wordt zijn naam genoemd als technisch adviseur van de aardewerk fabriek St. Lukas. Hij verhuisde naar Utrecht en Gouda. In 1920 werd hij in Gouda benoemd als de eerste directeur van de Rijksschool voor de Klei- en Aardewerkindustrie. In 1929 is hem bij Koninklijk Besluit ontslag verleend in verband met zijn slechte gezondheid.

Hij richtte zich enkele malen tot de directie van Sphinx om versoepeling van de bepalingen in de overeenkomst, maar dit verzoek werd afgewezen, evenals zijn poging in 1933, gericht aan zijn oom Jules Regout,

Afb. 13. Foto congres aardewerkfabrikanten 1922.

om als technisch adviseur voor een jaar in de muurtegelfabriek tegen een salaris van 1200 gulden werkzaam te mogen zijn. Bij de porseleinfabriek Mosa slaagde hij hier wel in. Hij was inmiddels op hoge leeftijd gekomen en zocht extra inkomsten, zo schreef hij. Hij overleed in Den Haag in 1937 op 78-jarige leeftijd. Zijn echtgenote overleed een jaar later eveneens in Den Haag. Beide zijn ter

Afb. 14. Grafsteen Oud Eik en Duinen Frederik Regout en Clara Polis

aarde besteld op de begraafplaats Oud Eik en Duinen, waar een zeer eenvoudige grafsteen ter herinnering is geplaatst.

Het geheel overziend lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat artistieke overwegingen geen doorslaggevende rol van betekenis hebben gespeeld in het leven van Frederik Regout. Zijn beslissing om Urania op te richten voor het produceren van op zich fraai in art nouveau stijl gemaakte gebruiksvoorwerpen lijkt meer te zijn voortgekomen uit ondernemingszin en de onmogelijkheid om weer in de aardewerkindustrie werkzaam te zijn dan uit liefde voor de vormgeving. Een aantal toevallige factoren en zijn ondernemerslust moeten hem er toe gebracht hebben om in Nederland een fabriek als Urania op te richten.

Deze bijdrage in 'Rond 1900' is bijeengebracht door Ben Stork door (ruim) te citeren uit:

- Wim Mes, De aardewerkfabriek van Frederik Regout, 1891-1896, shcl.x-cago.com/shcl/resources/files/JB05Mes.pdf.
- B.J. Visbeek, Beeldmerken van Frederik Regout, Antiek, juni/juli 1979, p. 9-33.
- Jan C.G. Kwint, Eerste Nederlandse fabriek van kunstvoorwerpen in metaal Urania, 2002, ISBN 90 74265 47 2
- De fabrieksmerken zijn overgenomen uit: M. Singelenberg-van der Meer, Nederlandse keramiek- en glasmerken 1880 - 1940, ISBN 90-74213-23-5.
- Dagmar Weinberg, Hochmoderne Spezialitäten aus Silberzinn, Esslinger Zeitung, 7 juni 2004.

Dirk Oudes, een kinderlijke natuur, met fantasie en talent begaafd.

Rob Smolders,
Stichting Dirk en Jaap Oudes
(www.dirkenjaapoudes.nl),
Leijparkweg 53 5022 AB Tilburg, 2006.
Aantal pagina's: 192, circa zestig afbeeldingen
in kleur en veertig in zwart-wit.
Met bibliografie, lijst van tentoonstellingen
en register, € 39,95 (is oorspronkelijke
prijs; thans ca. € 15 - € 25).
ISBN 90-9020335-4.

Kees van der Geer

Het VVNK-lid Jan Oud maakte ons
attent op het boek dat in 2006 is uitgegeven
over de kunstenaar Dirk Oudes (1895-
1969) met de titel: Dirk Oudes. Een kinder-
lijke natuur, met fantasie en talent begaafd.

Wie was Dirk Oudes?

Dirk Oudes was werkzaam als reparateur van horloges en klokken toen hij omstreeks 1930 de behoefte kreeg te gaan tekenen en schilderen. Bevriende kunstenaars zoals de broers Bernard en Koos Stikvoort, Jan Plas en vooral de Duitse schilder Erwin Bowien (1899-1972), die zich in 1932 in Egmond aan den Hoef vestigde, brachten hem de eerste beginselen van het vak bij.

Dirk Oudes woonde en werkte in Alkmaar. Hij reisde nauwelijks. Zijn verbeeldingswereld had een stevige basis in het Noord-Hollandse platteland en het dorpsleven. In toenemende mate liet hij zijn fantasie de vrije loop in voorstellingen van het paradijs, berglandschappen en het stadsleven. Dirk Oudes werd in de dertiger jaren lid van de schildersvereniging Doorwerken, als tegenhanger van het tekengenootschap Kunst Zij Ons Doel (KZOD). Vanaf het moment dat hij de schildervaardigheden voldoende eigen had gemaakt, kreeg zijn werk ook een eigen stijl. Enigszins kinderlijk, beïnvloed door het expressionisme, met een sterk gevoel voor kleur, typering van figuren en landschappen, vereenvoudiging en vertekening.

Hij werd beïnvloed door Vincent van Gogh, later ook door Henri 'le douanier' Rousseau, Picasso en Cobraschilders zoals Constant en Piet Ouborg. Zijn werk wordt gesitueerd tussen expressionisme en naïeve kunst. In zijn leven was hij slechts in kleine kring bekend, maar werd wel gewaardeerd door kunstenaars als de Franse naïef Andre Bauchant en de kenner van de naïeve kunst Kaspar Niehaus. Dirk Oudes heeft nooit voor het kunstenaarschap als middel van bestaan gekozen. Om die reden exposeerde hij weinig en is zijn bekendheid achtergebleven bij die van zijn generatiegenoten in Alkmaar en Bergen.

Het boek, dat is geschreven door Rob Smolders, is tot stand gekomen op initiatief van de stichting die de nalatenschap (schilderijen, tekeningen, beelden en archief) van Dirk Oudes beheert. Rob Smolders gaat uitgebreid in op de manier waarop Oudes in contact kwam met de kunst en de bijzondere vriendschappen met de kunstenaars André Bauchant, Erwin Bowien en Selly Koning, die veel voor hem hebben betekend. Oudes nam deel aan twintig tentoonstellingen die allemaal in het boek worden besproken. De monografie staat uitgebreid stil bij de diversiteit van zijn werk.

Na de Tweede Wereldoorlog had Oudes veel contact met jongere kunstenaars zoals Constant Nieuwenhuys, Jaap Kuijper en Piet Stenneberg. Hij exposeerde in het Stedelijk Museum in Amsterdam, in Haarlem, Utrecht, IJmuiden en meerdere malen in Bergen. In zijn stijl mengden zich invloeden van kindertekeningen en het kubisme. Typerend voor zijn benadering is altijd de mengeling van spot en ernst, alledaagsheid en geluk.

Werk van Dirk Oudes bevindt zich onder meer in het Stedelijk Museum Alkmaar, Museum Kranenburgh in Bergen (NH) en in Museum De Wieger in Deurne.

TENTOONSTELLINGAGENDA per december 2013

Amsterdam - Joods Historisch Museum
020-5310311 / www.jhm.nl

Schönberg & Kandinsky. Tegendraads in kunst en muziek;
t/m 16 maart 2014.

De tentoonstelling Schönberg & Kandinsky 'Tegendraads in kunst en muziek' zoomt in op de roerige eerste twee decennia van de twintigste eeuw. Een tijd waarin zich een ware revolutie in de kunst en muziek voltrok. Terwijl kunstenaar Wassily Kandinsky de grondslagen bereidde voor de abstracte kunst kwam componist Arnold Schönberg met een nieuw toonsysteem in de muziek. Een concert van Schönberg in 1911 in München inspireerde Kandinsky tot de vrijwel abstracte compositie Impressie III waarvan bekend is dat hij het diezelfde avond nog schilderde. En datzelfde concert was aanleiding voor Kandinsky om Schönberg uit te nodigen om te exposeren op de eerste tentoonstelling van Der Blaue Reiter.

Arnold Schönberg was een veelzijdig kunstenaar. Hij heeft zichzelf op negenjarige leeftijd viool leren spelen en is daarna uitgegroeid tot één van de meest invloedrijke componisten van de twintigste eeuw. Op dezelfde manier begon hij met tekenen en ontwerpen en mede onder invloed van zijn vriendschap met de kunstenaar Richard

Gerstl ontstond een omvangrijk oeuvre dat maar weinigen kennen.

Het Joods Historisch museum toont in deze expositie een groot aantal kunstwerken en objecten van

Schönberg die niet eerder in Nederland te zien waren. Zij geven een beeld van Arnold Schönberg, van zijn tijd en zijn tijdgenoten, zoals Gustav Mahler, Albert Einstein en Gabriele Münter. Natuurlijk ontbreekt werk van Kandinsky niet!

Schrammel-Quintet,
3e v.l. Arnold Schönberg

Amsterdam - Amsterdam Museum
020-5231822 / www.amsterdammuseum.nl
Mondriaan in Amsterdam, 1892-1912; t/m 5 januari 2014.

In het Amsterdam Museum is een tentoonstelling te zien over de Amsterdamse jaren van Piet Mondriaan. In zijn jonge jaren woonde en werkte deze pionier van de abstracte kunst lange tijd in onze hoofdstad.

'Mondriaan in Amsterdam 1892-1912' laat zien hoe de schilder in en rond de stad zijn eigen stijl ontdekt. Van de donkergekleurde realistische landschappen uit zijn beginjaren tot de bijna abstracte weergave van een stralende Molen bij Zonlicht (1908).

De expositie brengt ruim 60, veelal zelden getoonde, Mondriaans voor het eerst terug naar de stad waar ze honderd jaar geleden zijn geschilderd.

Mondriaan in Amsterdam

Amsterdam - Museum het Schip
020-4182885 / www.hetschip.nl
Van krot tot woningwet

In deze tentoonstelling wordt aandacht geschonken aan de woonsituatie van arbeiders in Nederland zowel vóór als na de invoering van de woningwet in 1901.

Nederland is beroemd om zijn Woningwet; het was het eerste land dat zo'n stap heeft gezet. Dit was hard nodig, want de arbeiders die massaal vanaf het platteland de steden introkken vonden hun onderkomen in kelders, sloppen, krotten en eenkamerwoningen, waar men met het hele gezin moest wonen. Straten werden dicht op elkaar gebouwd waardoor er weinig daglicht en frisse lucht was. Ongezonde woonomstandigheden veroorzaakten ziektes en epidemieën.

Een woning, door de Gemeente Amsterdam voor één gulden per week verhuurd. Jammer genoeg komt op de foto het bedompte en de uiterst vieze, walgingwekkende lucht, die heel de kamer vulde, niet tot haar recht.

Is zoo'n interieur niet een stille en tegelijk een schreeuwende aanklacht. Is zoo'n 'gedekte tafel' geen vonnis der hedendaagse sociologie? Moet er niet véél méér "gedaan" worden?

Met de invoering van de Woningwet in 1901 begon een bijzondere Nederlandse volkshuisvestingstraditie. Als antwoord op de erbarmelijke woonomstandigheden van de arbeiders ontstond een unieke samenwerking tussen overheid, corporaties en architecten met als doel het realiseren van een zo hoog mogelijke, betaalbare woonkwaliteit voor iedereen. Langzaam maar

De zeecontainer.

zeker werden de krotwoningen onbewoonbaar verklaard en maakten plaats voor betere woningen.

De museumwoning van Museum Het Schip, een arbeiderswoning die is ingericht als een woning in de jaren twintig, probeert inzicht te geven in wat dit betekende voor de arbeiders die vanaf 1920 in woningcomplex Het Schip kwamen wonen.

In de speciale tentoonstelling zal daarom aandacht worden geschonken aan de woonsituatie van de armere bevolking van Amsterdam vóór de invoering van de woningwet: hoe leefden arme mensen toen?

Om dit inzichtelijk te maken heeft het museum van het stadsdeel een vergunning gekregen om tijdelijk een kijkdoos (een zeecontainer) naast het museum te zetten, waarin op werkelijke grootte (16 vierkante meter) een krotwoning is nagebouwd. Door de ogen van de bewoners van deze krotwoning (een gezin met zeven kinderen) wordt meer inzicht gegeven in de geschiedenis en het belang van de sociale woningbouw in Nederland.

Amsterdam - Stedelijk Museum Amsterdam
020-5732911 / www.stedelijk.nl

Kazimir Malevich en de Russische avant-garde; t/m 2 feb 2014.

Het Stedelijk Museum Amsterdam presenteert Kazimir Malevich en de Russische avant-garde, met een selectie uit de Khardz-

20ste eeuw, met Kazimir Malevich als prominent middelpunt. Malevich is vooral bekend om zijn abstracte kunst, maar hij werd geïnspireerd door diverse kunststromingen uit zijn tijd, waaronder het impressionisme, symbolisme, fauvisme en het kubisme, terwijl zijn eigen abstracte beeldtaal deels geworteld is in de Russische volkskunst en iconen. De tentoonstelling laat zijn rijke oeuvre zien aan de hand van olieverfschilderijen, gouaches, tekeningen en sculpturen. Alle ontwikkelingsfasen van de kunstenaar krijgen ruim aandacht: van zijn impressionistische periode tot zijn iconische suprematisme, met als radicale uitkomst het Zwarte Vierkant, maar ook de minder bekende periode met figuratieve kunst die daar weer op volgde.

Werken op papier dienen als een belangrijke illustratie van Malevich' eigenzinnige artistieke ontwikkeling. Recent onderzoek, waarin het Stedelijk Museum een belangrijke rol heeft gespeeld, heeft het inzicht gebracht dat juist in Malevich' tekeningen zijn artistieke queeste zichtbaar is. Nooit eerder zijn zoveel werken op papier bijeen gebracht, de basis hiervoor wordt gelegd door de Khardzhiev-collectie.

De tentoonstelling viert een aantal mijlpalen. Zo is het precies honderd jaar geleden dat de experimentele opera Overwinning op de zon (1913) werd uitgevoerd, waarvoor Malevich alle decors en kostuums ontwierp. Deze opera was een keerpunt in Malevich' werk: hij hanteerde hierin voor het eerst een volkomen abstracte stijl.

Het is bovendien negentig jaar geleden dat de eerste grote tentoonstelling van Russische negentiende en twintigste eeuwse kunst, De eerste Russische Kunsttentoonstelling, inclusief het werk van Malevich, in het Stedelijk Museum te zien was. Met deze inmiddels legendarische tentoonstelling uit

hiev- en Costakis collecties. Dit is het grootste overzicht sinds jaren van een van de belangrijkste grondleggers van de abstracte kunst: Kazimir Malevich (1879– 1935). Het Stedelijk Museum beheert de grootste verzameling werken van Malevich buiten Rusland, en toonde die voor het laatst op deze schaal in 1989. De tentoonstelling is het sluitstuk van het Nederland-Rusland jaar, en is met ruim 500 werken een diepgaand eerbetoon aan Malevich en de Russische avant-garde.

Voor deze presentatie wordt voor het eerst de collectie van het Stedelijk Museum getoond samen met de bijzondere collecties van Nikolai Khardzhiev (via de Khardzhiev Stichting in beheer bij het Stedelijk Museum) en George Costakis (onderdeel van het State Museum of Contemporary Art Thessaloniki). Zij waren de eerste Russische verzamelaars van de Russische avant-garde, ook in tijden dat abstracte kunst verboden was in de Sovjet-Unie. Voor de tentoonstelling werkt het Stedelijk samen met vele internationale bruikleengevers.

In tegenstelling tot eerdere Malevich tentoonstellingen in het Stedelijk geeft deze presentatie geen geïsoleerd beeld van Malevich, maar wordt hij geplaatst te midden van zijn tijdgenoten. Malevich was immers naast kunstenaar ook een invloedrijk leraar en vurig pleitbezorger van de nieuwe kunst. De tentoonstelling is daarmee een eerbetoon aan de Russische avant-garde van begin

1923 was het Stedelijk het eerste museum buiten Rusland waar het suprematisme van Malevich te zien was.

Anno 2013 is Kazimir Malevich en de Russische avant-garde het sluitstuk van het Nederland-Rusland jaar.

Kunstenaars in de tentoonstelling

Marc Chagall, Ilia Chashnik, Boris Ender, Ksenia Ender, Maria Ender, Yurii Ender, Natalia Goncharova, Wassily Kandinsky, Ivan Kyun, Mikhail Larionov, El Lissitzky, Kazimir Malevich, Mikhail Matyushin, Mikhail Menkov, Vera Pestel, Lyubov Popova, Ivan Puni, Alexander Rodchenko, Olga Rozanova, Nikolai Suetin, Vladimir Tatlin en Nadezhda Udaltsova.

Assen - Drents Museum
0592-377773 / www.drentsmuseum.nl
Zoektocht naar schoonheid; schetsen en schetsboeken uit eigen collectie; t/m 9 maart 2014.

De collectie kunst 1885-1935 omvat een ongewoon omvangrijke collectie van honderden schetsen en schetsboeken. Voor een groot deel zijn ze afkomstig uit de atelier nalatenschappen die dankzij de Stichting Schone Kunsten rond 1900 (SSK 1900) in het Drents Museum worden bewaard en voor een deel nu getoond.

We nemen u mee in de zoektocht van de kunstenaar naar schoonheid. Er is werk te zien van o.a. Jan Sluijters, Gerrit Willem Dijsselhof, Leo Gestel, Piet Mondriaan en Simon Moulijn. Schetsen geven ons een kijkje in de keuken van de kunstenaar. Het zijn 'gedachtenflitsen': vaak is het alsof je

Bernard Willem Wierink (1856-1939), voorstudies voor illustraties in het boek 'Jan Klaassen', ca. 1903. Collectie Drents Museum.

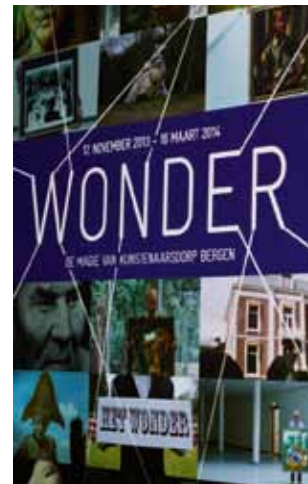
getuige bent van het ontspruiten van een idee in het brein van de kunstenaar. Veel meer dan een schilderij waaraan laag voor laag gewerkt

is, tonen schetsen ons de hand en de virtuositeit van de kunstenaar. In schetsen kan immers niets verhuld worden. De hier gepresenteerde schetsboeken en schetsen (uit schetsboeken gescheurd of op losse bladen) tonen ideeën voor nieuwe werken en een scala aan motieven voor later gebruik. Er zijn reïsschetsen, dieren, landschappen, figuurstudies en portretten, maar ook enkele ontwerpen voor toegepaste kunst te zien. Sommige schetsen zijn zelfbewust en gesigneerd, andere zijn razendsnelle notities om het geziene niet te vergeten. Zie ook bij Evenementen (pagina 6).

Bergen NH - Museum Kranenburgh
072-5898927 / www.museumkranenburgh.nl
Wonder, t/m 16 maart 2014.

Kunstenaarsdorp Bergen is springlevend. WONDER – de openingsmanifestatie van Kranenburgh – laat dat zien. Al meer dan een eeuw weet het dorp grote namen uit heden en verleden aan zich te binden: Charley Toorop, Leo Gestel, Adriaan Roland Holst, Lucebert, Simeon ten Holt, maar ook Folkert de Jong, Rineke Dijkstra en Sjoerd Buisman. Tijdens WONDER vinden ze onderdak

Jan Sluijters (1881-1957) Portret van Greet Langdrijng
bruikleen particuliere collectie, Collectie Drents Museum.

in een spectaculair nieuw gebouw van architect Dirk Jan Postel aan de uitvalsweg naar zee.

WONDER laat de rijkdom aan kunst zien van verschillende stromingen, disciplines en generaties. De tentoonstelling bevat recente en unieke vondsten en werk dat zelden is te zien. Het komt uit de eigen collectie, van privéverzamelaars en andere musea. Een aantal kustenaars maakte speciaal voor WONDER nieuw werk.

Den Haag - Louis Couperusmuseum
070-3640653 / www.louiscouperusmuseum.nl
Couperus culinair; t/m 11 mei 2014

De wintertentoonstelling in het Louis Couperus Museum is geïnspireerd door het dit voorjaar verschenen kook-

boek van de hand van José Buschman, Couperus CULINAIR. Dit boek met de lievelingsgerechten van Louis Couperus is opgezet als een literair en culinair drieluik, in Den Haag, Indië en Italië. Deze onderwerpen worden verder uitgelicht: chic eten in Den Haag

rond 1900, de koloniale rijsttafel in Indië (en Den Haag) en

mediterrane tafelen in Italië in die tijd. Tenslotte wordt ook aandacht besteed aan 'le five o'clock tea', zoals die rond 1900 in de mode was. Couperus was een groot liefhebber van thee met 'brosse koekjes'.

Het culinaire aspect van het werk van Couperus is voor zover bekend, nooit eerder aan bod gekomen. José Buschman werd tot haar publicatie geïnspireerd

door de vondst van een kookboek van de bekende Italiaanse kok Pellegrino Artusi uit het bezit van Elisabeth Couperus-Baud (uit 1907, een elfde druk), La Scienza in cucina e l'Arte di mangiar bene, oftewel De Wetenschap in de keuken en de Kunst van goed eten. Elisabeth heeft haar favoriete recepten in potlood achterin het boek genoteerd, met paginaverwijzingen. Hierdoor weten we met zekerheid welke de favoriete Italiaanse gerechten waren in huize Couperus. Het is natuurlijk wel de vraag of Couperus' vrouw zelf kookte, of dat zij haar keukenmeid hiertoe opdracht gaf. De auteur gebruikte beschrijvingen van menu's of van maaltijden graag om zijn personages extra te typeren.

De tentoonstelling wordt aangevuld met kunstfoto's van gerechten naar het boek van José Buschman, van de hand van fotograaf Rein Janssen. Verder is het beroemde Couperusservies te zien, alsmede antiquarische kookboeken, de theekopjes die altijd meereisden met het echtpaar Couperus en vele foto's, affiches en gravures van restaurants in Den Haag, Indië en het Italië uit Couperus' tijd.

Den Haag-Scheveningen - Museum Beelden aan Zee

070-3585857 / www.beeldenaanzee.nl

Charles Despiau (1874-1946).

Sculpteur mal-aimé;

t/m 26 januari 2014.

In de jaren dertig werd de beeldhouwer Charles Despiau als hét hedendaagse ant woord gezien op de pastorale, verdroomde beeldtaal van zijn iets oudere collega Aristide Maillol (1861 – 1944). Despiau's beeldhouwkunst vraagt om eindeloze observatie, zijn realisme berust op louter abstracte waarden en zijn modellen ademen de nerveuze complexiteit van de moderne tijd.

Het sculpturale onderwerp is soms theoretisch, vaak gebaseerd op de levende personages die hij geheel in zich opnam tijdens de ontelbare poseersessies.

Charles Despiau maakte zijn fortuin met het portretteren van tijdgenoten die voor hem poseerden. Auguste

Rodin, bij wie de jonge Despiau als uitvoerder had gewerkt, zag glashelder het talent van de jonge praticien. Toen Despiau zijn werk in 1927 in New York exposeerde bij de prestigieuze Brummer Gallery, werd de complete tentoonstelling verkocht en vormde zich een internationale kring van verzamelaars. Op het grootste overzicht van de moderne Franse beeldhouwkunst ooit buiten Frankrijk gehouden, de tentoonstelling Rendom Rodin in het Amsterdamse Stedelijk Museum in 1939, behoorde Despiau met Rodin en Maillol tot het leidende trio en werd zijn werk aangekocht door de belangrijkste Nederlandse musea voor moderne kunst.

Het fantastische oeuvre van Despiau blijft bestaan en kan zich kan meten met dat van de grootste beeldhouwers uit de westerse kunstgeschiedenis. Maison Descartes in Amsterdam zal er ook speciale aandacht aan besteden.

Den Haag - Webmuseum Mesdag Van Calcar
www.mesdagvancalcar.nl

Op de leestafel:

Suze Robertson – op weg naar het expressionisme.

Van Mondriaan tot Mondriaan; Amsterdam Parijs New York

Enschede - Rijksmuseum Twente
053-4358675 / www.rijksmuseumtwente.nl

Permeke en de Vlaamse expressionisten; t/m 16 maart 2014.

Rijksmuseum Twente presenteert van t/m 16 maart 2014 de tentoonstelling Permeke en de Vlaamse expressionisten: het eerste deel van een drieluik van Vlaamse kunst uit het Koninklijk Museum van Schone Kunsten Antwerpen. De selectie van ruim tachtig werken van Constant Permeke, Frits van den Berghe, Gustave de Smet en andere Vlaamse expressionisten uit het KMSKA toont de zoektocht van de kunstenaars naar de kern van het bestaan. Dit zijn de Vlaamse expressionisten: rauw & puur. De mooiste, intiemste en meest waarachtige expressionistische schilderijkunst van Europa, nu te zien in Rijksmuseum Twente.

Nooit eerder werden de Vlaamse expressionisten vanuit dit gezichtspunt gepresenteerd. De schilderijen, tekeningen en houtsnijwerken kenmerken zich door een geheel eigen stemgeluid, wars van de heersende trends in Europa. Het zijn echte gevoelsdocumenten. De hoekige, bonkige vormen van de vissers, boeren en vrouwen zijn zonder mooimakerij weergegeven. De centrale figuren binnen het Vlaamse expressionisme zijn Constant Permeke (1886 – 1952), Frits van den Berghe (1883 – 1939) en Gustave de Smet (1877 – 1943). Hoewel de Vlaamse expressionisten geen door een programma of gemeenschappelijk manifest gebonden school

Permeke, Drie figuren.

vormen, is er wel sprake van een gemeenschappelijke visie. Het Vlaams expressionisme wordt gezien als een afrekening met het impressionisme en maakt onderdeel uit van een grotere Europese revolutie: het kubisme in Frankrijk, het futurisme in Italië en het expressionisme in Duitsland.

Gouda - Museum GoudA

0182-331000 / www.museumgouda.nl

HENRI FANTIN-LATOURE - 'DROMEN OP DOEK';

t/m 30 maart 2014.

Voor het eerst is in Nederland een solotentoonstelling te zien van de Franse schilder Henri Fantin-Latour (1836–1904). Twintig musea uit binnen- en buitenland werken mee om een selectie van zijn schilderijen eenmalig bijeen te brengen. Naast deze musea brengen ook particuliere verzamelaars werk van Fantin-Latour in.

Henri Fantin-Latour had een geheel eigen, fluwelige en warme manier van schilderen. Waar tijdgenoten werkten in de stijl van het realisme, symbolisme of impressionisme, is zijn werk niet in een bepaald 'isme' te vangen. Hij schilderde stillevens,

portretten en dromerige taferelen.

Muziek van componisten als Schumann, Berlioz en Wagner inspireerden hem bij zijn dromerige werken. Toen Henri Fantin-Latour in 1904 overleed, had hij een status gelijk aan die van de oude meesters. Hij had een brede kring van bewonderaars, waaronder collega-schilders, musea en particuliere

verzamelaars. Deze wijdverbreide belangstelling verklaart de aanwezigheid van zijn werk in veel collecties in zowel binnen- als buitenland.

Door zijn veelzijdigheid levert een solotentoonstelling over Fantin-Latour een rijk en geschakeerd beeld op. Het doel is de bezoeker kennis te laten maken met deze bijzondere schilder en een beeld te geven van zijn leven en zijn veelzijdige oeuvre. De ruim zestig schilderijen in de tentoonstelling zijn onderverdeeld in drie thema's: stillevens, portretten en mythologische werken. De werken zijn afkomstig uit twintig musea uit binnen- en buitenland en uit particulier bezit. Gerenommeerde musea als Musée d'Orsay in Parijs en Museum Kröller-Müller geven werk in bruikleen voor deze tentoonstelling.

Groningen - Groninger Museum

050-3666555 / www.groningermuseum.nl

Gas en Licht in Groningen;

t/m 5 januari 2014.

In 2013 viert de Koninklijke Vereniging van Gasfabrikanten in Nederland (KVGN) haar 150 jaar bestaan en handelt GasTerra, tot 2005 onder de naam Gasunie, een halve eeuw in aardgas. Alle redenen om in het Groninger Museum aandacht te geven aan Gas en licht in Groningen.

In 1854 werd in Groningen het stedelijk gasbedrijf opgericht. Gas werd toen nog in gasfabrieken geproduceerd uit steenkool. Het geproduceerde gas werd in gigantische cilinder-

Bernardus Buenink (1864-1933),
Trams bij het stadhuis te Groningen.

Bernardus Buenink (1864-1933),
Lopende Diep met de loskade van de Humzeboten te Groningen.

vormige tanks opgeslagen. In Groningen was een onbebouwd stuk land achter het Boterdiep en nabij de stadswal beschikbaar voor de fabriek, die met allerlei verbeteringen en uitbreidingen, werkzaam bleef tot 1962.

De eerste taak voor het gasbedrijf vormde de straatverlichting, maar al in 1856 werd ook het stadhuis met gas verlicht. Voor het Groninger stadhuis staan nog altijd enkele van die oude gaslantaarns, omgebouwd voor elektriciteit. Spoedig werden ook in particuliere huizen gasleidingen aangelegd, waardoor ook in huis gasverlichting mogelijk was.

In 1896 was in Groningen een begin gemaakt met elektrisch licht en in 1906 kwam er een apart bedrijf voor elektriciteit. Daarmee nam de toepassing van elektriciteit voor stadsverlichting een grote vlucht en was het in 1936 gedaan met straatverlichting op gas.

De gasfabriek bleef belangrijk voor koken en verwarming totdat in 1961 werd overgeschakeld op het aardgas dat in 1959 in Slochteren werd gevonden. Alle huishoudelijke apparatuur moest toen worden omgebouwd en sindsdien werd er gekookt op en verwarmd met aardgas.

De invloed van de uitgebreide en verbeterde verlichting van de stad is terug te

vinden in allerlei kunstwerken. Bij nacht hebben gaslantaarns een indrukwekkend effect op de omgeving en overdag hebben ze een opvallende decoratieve functie.

Het weergeven van het gaslicht vormde voor kunstenaars een bijzondere uitdaging en leverde diverse bijzondere schilderijen op waarvan de presentatie treffende voorbeelden geeft.

Katwijk - Katwijk's Museum

071-4013047 / www.katwijksmuseum.nl

Willy Sluiter aan zee;

t/m 11 januari 2014.

De najaarstentoonstelling van het Katwijk's Museum toont voor het eerst sinds 1976 een groot aantal werken van een voor de Katwijkse kunstenaarskolonie zo belangrijke kunstenaar: Willy Sluiter (1873-1949). Hij was één van de bindende factoren in het vissersdorp en de grote stimulator van gezamenlijke kunstprojecten zoals de Visscherijen Schilderijtentoonstelling in 1902 en de Kunstvereniging Katwijk in 1908. Van deze tentoonstellingsplek voor in Katwijk woonachtige kunstenaars was hij medeoprichter.

De tentoonstelling is opgebouwd rond de thema's: portretten van bevriende kunstenaars, oude vissersvrouwen en -mannen, schelpenvissers en het vissersleven op het strand. Meest favoriet was toch wel het bomschuit trekken met paarden. Daarnaast zien we groepjes vrouwen die wachten op de thuiskomst van de vissersvloot en er zijn enkele visafslag taferelen.

De tentoonstelling poogt met zo'n 100 werken een goed beeld te geven van zijn Katwijkse werken, van schets tot grote olieverf-

schilderijen. Werken die ontstaan zijn in 1898, het jaar dat Sluiter voor het eerst Katwijk bezocht, en tussen 1901 en 1910 toen hij samen met zijn vrouw Agathe en hun dochter Jopie in Katwijk woonde.

Willy Sluiter maakte strandscènes in tonale tonen die passen in de traditie van de Haagse School. Maar hij maakte ook kleurrijke realistisch - impressionistische werken in de trant van de Franse meesters als Monet. Zijn Katwijkse portretten van oude door het leven getekende vissersvrouwen, door Sluiter uitgevoerd met pastelkrijt, ogen zwaar.

Er zijn vele werken te zien die na Sluiter's dood nooit meer getoond zijn. De werken zijn afkomstig uit collecties van musea, overheidsinstellingen, kunsthandelaars en particuliere verzamelingen uit binnen- en buitenland.

Leerdam - Nationaal Glasmuseum
0345-612714 / www.nationaalglasmuseum.nl
Een Zee van Glas; t/m 19 oktober 2014.

Dompel je onder in de wereld van professor Ernst Haeckel (Duitsland, 1834-1919). Zijn fascinatie voor vreemde, onverwacht sierlijke zee-organismen is zo aanstekelijk dat zelfs in 2013 kunstenaars en vormgevers onder de indruk zijn en weer geïnspireerd raken door Haeckels bijzondere vormen.

In het Nationaal Glasmuseum Leerdam is een spectaculaire tentoonstelling te zien rond het werk van de zoölog Ernst

Haeckel en de (glas)kunst die in de afgelopen eeuw door hem is geïnspireerd. Een Zee van Glas toont bezoekers de meest uiteenlopende facetten van Haeckels wereld. Niet alleen worden illustraties en het daarop geïnspireerde glaswerk van onder andere A.D. Copier, H.P. Berlage en Willem Bogtman geëxposeerd. Maar ook hedendaagse kunstenaars en vormgevers als Jan Taminiau, Bernard Heesen, Eibert Draisma, Paula Arntzen, Marc Barrada, Irene Bussemaker, Christie van der Haak, Gabrielle van de Laak en Laura Laine zijn benaderd om met een glasblazer nieuw werk te maken geïnspireerd op de vormen van Haeckel. Deze werken worden gemaakt in de Glasblazerij van het Nationaal Glasmuseum. Wetenschap, geschiedenis en hedendaagse kunst en vormgeving worden zo met elkaar verbonden.

Naast de verschillende tentoonstellingen zijn ook de organismen zelf te zien, in een aquarium, onder de microscoop of op sterk water. De 'buitenaardse' wezens blijken echt te bestaan.

De tentoonstelling 'Een Zee van Glas' is op een bijzondere manier vormgegeven. Niet alleen de expositiezalen zijn onder handen genomen maar ook het museumdepot. Er is een onderwaterwereld gecreëerd waarbij specifieke stukken door 'luchtbellen' te bewonderen zijn. Anders dan u gewend bent zijn nu niet alle objecten even zichtbaar, vanaf 28 oktober 2014 zal 'de werkkamer'

mer' van de conservator weer uit het water herrijzen. De gehele collectie van het Nationaal Glasmuseum is overigens permanent te zien via de website

Purmerend - Purmerends Museum
0299-472718 / www.purmerendsmuseum.nl
Referentiecollectie keramiek;
t/m 26 januari 2014

In de Felicitatieruimte is een overzicht te zien van de 'Referentiecollectie Keramiek' van het Purmerends Museum. De stukken uit deze verzameling zijn afkomstig uit plateelbakkerijen en pottenbakkerijen die eerder, gelijktijdig of iets later dan de Purmerendse plateelbakkerijen (1895-1907) keramiek produceerden.

Hieronder bevinden zich stukken uit onder meer de Porceleyne Fles uit Delft,

plateelbakkerij Rozenburg uit Den Haag, plateelbakkerij Zuid-Holland uit Gouda en de Arnhemsche Fayencefabriek uit Arnhem.

Sommigen vertonen verwantschap met het Purmerendse aardewerk, zowel in model en decor, andere laten een totaal andere kijk op ontwerp en kleurstelling zien.

Rotterdam - Chabot museum
010-4363713 / www.chabotmuseum.nl
Heinrich Campendonk, Henk Chabot; Expressionistische verwantschappen; t/m 2 maart 2014.

Dit najaar presenteert het Chabot Museum een beknopte overzichtstentoonstelling van de Duits-Nederlandse kunstenaar Heinrich Campendonk (Krefeld, 1894 - Amsterdam 1957), zij aan zij met enkele werken van Henk Chabot (1894-1949). De

tentoonstelling komt tot stand in nauwe samenwerking met Stadtmuseum Penzberg, Kunstmuseen Krefeld en enkele andere musea en particuliere collecties. Hiermee positioneert het Chabot Museum zich als een monument voor het expressionisme, na eerdere tentoonstellingen van onder andere Ernst Ludwig Kirchner, Paula Modersohn Becker en Emil Nolde.

De expressionist Heinrich Campendonk studeerde bij Johan Thorn Prikker in Krefeld en was het jongste lid van Der Blaue Reiter, de beroemde kunstenaarsgroep in Zuid-Duitsland, rond Wassily Kandinsky, Franz Marc, August Macke en Paul Klee. Naast vrij werk met als terugkerende thema's de harmonie tussen mens en dier en de onbereikbaarheid van het met de natuur verbonden leven, werkte hij aan opdrachten in de openbare ruimte. Zo maakte hij vele wandschilderingen en glas-in-lood ramen. Vanwege de dreiging van het nazi-regime – zijn werk wordt net als dat van Chabot bestempeld als Entartete Kunst – vertrok hij naar België en vestigde zich een jaar later in Amsterdam. Daar werd hij benoemd tot hoogleraar monumentale kunsten aan de Rijksakademie en had hij een sterke invloed op de ontwikkeling van een grote groep vooroorlogse kunstenaars. Ondanks de internationale erkenning van zijn werk, is Campendonk bij het grote publiek relatief onbekend. De laatste jaren beleeft het rijkgeschakeerde oeuvre een ware herwaardering.

Tentoonstellingen uitgebreid beschreven in eerder verschenen uitgaven van 'Rond 1900'

Alkmaar - Museum Alkmaar
072-5489789 / www.stedelijkmuseumalkmaar.nl
Bergense school en Charley Toorop;
t/m 31 december 2030!

Amersfoort - Mondriaanhuis
033-4600170 / www.mondriaanhuis.nl
Mondriaan in de Polder;
t/m 12 januari 2014.

Amsterdam - Van Gogh Museum
020-5705200 / www.vangoghmuseum.nl
Van Gogh aan het werk;
t/m 12 januari 2014.

Amsterdam - Hermitage Amsterdam
0900-437648243 / www.hermitage.nl
**Gauguin, Bonnard, Denis; een Russische
liefde voor Franse kunst;**
t/m 28 februari 2014.

Arnhem - Museum voor Moderne Kunst Arnhem
026-3775300 / www.mmkarnhem.nl
Vaste collectie presentatie;
t/m 31 december 2014.

Groningen - Groninger Museum
050-3666555 / <http://www.groningermuseum.nl>
**De collectie Veendorp; Levenswerk van
een zorgvuldig verzamelaar;**
t/m 19 januari 2014.

Den Haag - Haags Historisch Museum
070-3646940 / www.haagshistorischmuseum.nl
**Den Haag rond 1900; In het licht van het
Vredespaleis;**
t/m 5 januari 2014.

Den Haag - Gemeentemuseum
070-3381111 / www.gemeentemuseum.nl
Mondriaan en de Stijl;
t/m 1 januari 2014.

Laren - Singer Museum
035-5393939 / www.singerlaren.nl
Dwars door Frankrijk met Henri le Sidaner;
t/m 19 januari 2014.

Leiden - Stedelijk museum de Lakenhal
071-5165360 / www.lakenhal.nl
**UTOPIA 1900-1940. Visies op een nieuwe
wereld;**
t/m 5 januari 2014.

Roermond - Cuypershuis
0475-359102 / www.cuypershuisroermond.nl
Cuypers en het Rijksmuseum;
t/m 11 mei 2014.

Rotterdam - Museum Boijmans Van Beuningen
010-4419475 / www.boijmans.nl
Oskar Kokoschka - Mensen en beesten;
t/m 19 januari 2014.

Utrecht - Centraal Museum Utrecht
030-2362362 / www.centraalmuseum.nl
**Rietveld en van Baarencollectie; Kunst en
vormgeving 1915-1930;**
t/m 11 mei 2014.
**Architectuur van Rietveld; Ontwerp en
uitvoering;**
t/m 11 mei 2014.